

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ**  
**ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА**  
**НАСТАВНО – НАУЧНОМ ВЕЋУ**

Одлуком Наставно - научног већа Факултета политичких наука, са седнице одржане 19. априла 2018. године, формирана је комисија за писање реферата о завршеној докторској дисертацији Александра Милошевића, под насловом: „*Заједничка трговинска политика Европске уније: од формалног мултилатерализма до споразума о слободној трговини*“. Комисију чине:

1. Проф. др Слободан Самарџић, редовни професор, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука,
2. Проф. др Иван Вујачић, редовни професор, Универзитет у Београду – Економски факултет
3. Проф. др Бранко Васиљевић, редовни професор, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, ментор.

Комисија има част да Наставно – научног већу Факултета политичких наука поднесе следећи

**РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ**

**1. Основни подаци о кандидату и дисертацији**

Докторанд Александар Милошевић је предао докторску дисертацију под насловом: „*Заједничка трговинска политика Европске уније: од формалног мултилатерализма до споразума о слободној трговини*“.

**1.1. Биографија докторанда**

Александар Милошевић је рођен 9. јуна 1977. године у Беранама. Држављанин је Републике Србије. Основну школу и гимназију је завршио у Беранама као носилац Вукове дипломе. Основне и мастер академске студије је завршио на Факултету политичких наука Универзитета у Београду. Основне студије политикологије (смер Међународне студије) је

завршио 10. јуна 2010. године, одбраном дипломског рада на тему *„Политика конкуренције Европске уније“*, остваривши просечну оцену 9,80 током студија.

Исте године је уписао Дипломске (мастер) академске студије политикологије на Факултету политичких наука. Мастер међународних студија, модул Међународна политика је завршио 2011. године уз просечну оцену 10. Мастер рад, под називом *„Финансијски аспекти опадања америчке моћи – случај долара“* је одбранио 9. новембра 2011. године са највишом оценом 10 (десет). Александар Милошевић је студент докторских студија политикологије на Факултету политичких наука Универзитета у Београду. Испитне обавезе на модулу Међународне и европске студије је савладао са просечном оценом 9,83. Кандидат течно говори и пише енглески језик, а служи се италијанским језиком.

Александар Милошевић је од 2009. године сарадник на предметима Савремени економски системи и Међународни економски односи. Изабран је 2012. године за асистента за ужу научну област Међународна економија на Факултету политичких наука Универзитета у Београду. На позицију асистента је поново изабран 2015. године.

Као сарадник-демонстратор је ангажован од 2009. год на предметима Савремени економски системи и Међународни економски односи. Од 2012. године, докторанд је, у својству асистента, ангажован на предметима Савремени економски системи и Међународни економски односи (на четвртој години основних академских студија), Међународна економија – теорија и политика и Привредни систем САД (на мастер академским студијама). Од 2013. године, Александар Милошевић је ангажован и на предметима Унутрашње тржиште Европске уније (на четвртој години основних академских студија) и Економска и монетарна унија (на мастер академским студијама). Током свог рада на извођењу наставе из ових предмета, докторанд је био у сталној комуникацији са студентима, организовао је и изводио вежбе, припремао тестове, прегледао семинарске радове и презентације студената, учествовао у реализацији предиспитних обавеза и испита. Наведене активности су се одвијале несметано, без приговора и примедби.

У досадашњем раду, Александар Милошевић је био члан више од тридесет комисија за одбрану мастер и дипломских радова.

## 1.2. Објављени радови кандидата

Александар Милошевић је аутор више научних радова објављених у земљи и иностранству, од којих издвајамо:

- Aleksandar Milošević, Miloš Hrnjaz, Exploring Serbia–Kosovo Trade Relations: Achieving Peace through Trade Interdependence?, *Ethnopolitics*, 17:1, Francis and Taylor, 2017, pp. 95-112, DOI: 10.1080/17449057.2017.1339458, М 23.
- Александар Милошевић, Драган Живојиновић, Ми у долар (не) верујемо – последице смањења глобалне улоге долара по укупну моћ Сједињених Америчких Држава, *Годишњак ФПН 2013*, Vol. VII, No. 9, 2013, стр. 81-99, udc 339.737(73), М 51.
- Ivan Vujačić, Aleksandar Milošević, The Economic Consequences of Mr. Trump, *Serbian Political Thought*, vol. 14, no. 2/2016, Institute for Political Studies, pp. 25 - 42, issn: 1450-5460, udc: 32, 2016, М 24.
- Nemanja Džuverović, Aleksandar Milošević, In Search for More: The Importance of Income Inequality in Conflict Formation and Its Policy Implications, *Croatian Political Science Review*, Vol. 50, No. 5, University of Zagreb, Faculty of Political Science, 2013, pp. 179-189, issn: 0031-3241, udc: 32(05), М 24.
- Александар Милошевић, Велики преокрет, велики рат?, у Радмила Накарада, Александар Милошевић и Весна Кнежевић-Предић (ур.), *Велики рат - Недовршена прошлост*, Универзитет у Београду-Факултет политичких наука, стр. 33 - 50, issn: 978-86-6425-009-2, udc: 339.9, 2016, М 44.
- Александар Милошевић, Раст неједнакости доходака у САД: узроци и последице, у Јелена Видојевић, Александар Милошевић и Наталија Перишић (ур.), *Изазови глобализације: сиромаштво и неједнакости*, Факултет политичких наука и Чигоја, Београд, стр. 93 - 114, issn: 978-86-84031-88-6, udc: 316.32(082), 2015, М 45.
- Aleksandar Milošević, Nemanja Džuverović, Thinking beyond crisis. Social mobilization in the Western Balkans and political representation of underprivileged, *XXIX Convegno Annuale della Societa Italiana di Scienza Politica, Società Italiana di Scienza Politica*; Università della Perugia, Vol. 1, No. 1, pp. 1 - 15, udc: 327(497):316.48, Италија, 10. - 12. Sep, 2015, М 31.
- Превод: Kevin O'Rourke, Globalization and inequality: Historical Trends у Јелена Видојевић, Александар Милошевић и Наталија Перишић (ур.), *Изазови глобализације: сиромаштво и неједнакости*, Универзитет у Београду-Факултет

политичких наука и Чигоја, Београд, стр.. 13 - 44, issn: 978-86-84031-88-6, udc: 339.9, 2015, М 44.

- Revolution ante portas: Inequality, Occupy Wall Street and social polarization in the US (са Немањом Џуверовићем), XXVIII Italian Political Science Association Annual Conference, Società Italiana di Scienza Politica; Università della Calabria, pp. 1 - 16, udc: 351.84:304.9, COBISS.SR-ID 516025687, Италија, 11. - 14. Sep, 2014, М 33.
- Кључне одлике међународног система као детерминанта спољне политике Републике Србије (са Драганом Живојиновићем) у *Политика: наука и професија*, Милан Подунавац и Жарко Пауновић (ур.), Удружење за политичке науке Србије и Факултет политичких наука, Београд, 2013, стр. 265 - 280, issn: 978-86-84031-63-3, udc: 327(497.11), Београд, 2013, М 63.
- Државна помоћ као део Политике конкуренције Европске уније, *Економска дипломатија*, No. 1/2011, Институт за економску дипломатију, Београд, Vol. 5, No. 1/2011, pp. 21 - 29, issn: 1452-4295, udc: 332.1:342.22:061.1, 2011, М 53.

Поред овог, Милошевић је своје радове излагао и на бројним конференцијама у земљи и иностранству, међу којима издвајамо:

- The Limits of 'Global Europe': Institutional and Societal Challenges for the EU Trade Policy, International Studies Association 58th Annual Conference, Baltimore, USA, 22-25 February, 2017.
- Dispute Settlement Mechanisms in the new generation of the EU Preferential Trade Agreements: Fragmentation or Development of International Economic Governance? (са Милошем Хрњазом), 11<sup>th</sup> Pan-European Conference on International Relations, Barcelona, 13-16 September, 2017.
- Time of Discontent: the Economic Crisis and New Forms of Political Representation in the Western Balkans? (са Немањом Џуверовићем), International Political Science Association 24th World Congress of Political Science, Istanbul, Turkey, 23-28 July, 2016.
- BRIC(S) and Africa: Challenging the Global Aid Regime (са Јеленом Видојевић), International Political Science Association 24th World Congress of Political Science, Istanbul, Turkey, 23-28 July, 2016.
- Exploring Serbia-Kosovo Trade Relations: Peace through Trade Interdependence? (са Милошем Хрњазом), International Studies Association 57th Annual Conference, Atlanta, USA, 16-19 March, 2016.

- Трговинска политика ЕУ у постлисабонском окружењу - између технократске све(моћи) и демократског надзора, Сабор политиколога, Међународна научна конференција 'Нова Европа и њена периферија', Београд, 25-27 новембар, 2015.
- Thinking beyond crisis. Social mobilization in the Western Balkans and political representation of underprivileged. (са Немањом Џуверовићем), XXIX Italian Political Science Association Annual Conference, Rende, Italy, 10-12 September 2015.
- Кључне одлике међународног система као детерминанта спољне политике Републике Србије (са Драганом Живојиновићем), Сабор политиколога, Међународна научна конференција 'Политика: наука и професија', Београд, 2013.

### *1.3. Основни подаци о дисертацији*

Пријаву докторске дисертације под насловом: „*Заједничка трговинска политика Европске уније: од формалног мултилатерализма до споразума о слободној трговини*“ Александра Милошевића, на основу реферата Комисије о квалификованости кандидата и подобности предложене теме за докторску дисертацију, формиране на Политиколошком одељењу Факултета политичких наука, усвојило је Наставно-научно веће Факултета политичких наука на 10. седници, одржаној 26. септембра 2016. године. Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду дало је **сагласност** на предлог теме докторске дисертације Александра Милошевића на седници одржаној 22. новембра 2016. године.

Докторска дисертација докторанда Александра Милошевића има обим од 275 страница стандардног текста, укључујући и 9 страница прилога и 301 библиографску јединицу у списку коришћене литературе.

Докторска дисертација је урађена сагласно Упутству за формирање репозиторијума докторских дисертација, које је донео Сенат Универзитета у Београду 14. 12. 2011. године.

Дисертација је прошла проверу аутентичности у бази података „Ефорус“ 19. априла 2018. године. Провера је показала да дисертација не садржи плагиране ставове других аутора.

## 2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације је анализа функционисања Заједничке трговинске политике Европске уније после 2006. године, тј. усвајања и примене трговинске стратегије „Глобална Европа“. Спољнотрговинска политика Европске уније, од усвајања Римског уговора 1957. године, својим највећим делом спада у њену искључиву надлежност. Од тада до данас, ова секторска политика је претрпела бројне трансформације: измењен је институционални оквир у коме се одвија процес доношења одлука и знатно су проширене њене надлежности, које су поред трговине робама, услугама и правима интелектуалне својине обухватиле и трговинске аспекте страних директних инвестиција.

Мултилатерални трговински преговори, вођени под окриљем Општег споразума о царинама и трговини (ГАТТ – General Agreement of Tariffs and Trade), а од 1995. године Светске трговинске организације су током вишедеценијске примене Заједничке трговинске политике представљали фокус спољнотрговинских активности Европске уније. Од средине 1980-их година, Европска унија постаје главни заговорник мултилатералног регулисања трговинских односа и почетка нове рунде мултилатералних трговинских преговора. Из тих разлога, ЕУ је 1999. године прогласила једнострану мораторијум на преговоре о закључивању нових преференцијалних трговинских споразума. Очекујући подршку развијених земаља али и економија у развоју, ЕУ је настојала да у дневни ред нове, Доха рунде мултилатералних трговинских преговора, укључи и теме које превазилазе традиционална „гранична“ питања снижавања царинских стопа и других баријера слободној трговини. То су, пре свега, биле стране директне инвестиције, политика заштите конкуренције, јавне набавке и олакшавање трговине, тј. теме које припадају тзв. дубокој трговинској агенди. Због неспремности земаља у развоју да преговарају о овим питањима али и недовољне подршке других кључних трговинских актера (САД, пре свега), од тема за које је ЕУ била непосредно заинтересована, једино је олакшавање трговине у виду поједностављивања царинских процедура остало на дневном реду Доха рунде мултилатералних трговинских преговора.

Због немогућности да оствари циљеве из своје спољнотрговинске агенде, а суочена са све активнијим билатералним трговинским деловањем Сједињених Америчких Држава, Европска унија 2006. године усваја нову трговинску стратегију „Глобална Европа“, којом закључивање преференцијалних трговинских споразума формално постаје допунски начин

за испуњавање прокламованих економских циљева. На овај начин, ЕУ суштински прекида са једностраним мораторијумом на преговоре о закључивању нових билатералних трговинских споразума. Споразуми о слободној трговини постају важан елемент њеног спољнотрговинског деловања, а теме које припадају тзв. дубокој трговинској агенди постају њихов незаобилазан део. Избор партнера са којима би били вођени преговори би требало да буде заснован искључиво на економским критеријумима који обухватају њихов економски потенцијал (величину и стопу раста) али и постојећи ниво баријера који омета слободно одвијање трговине између њих и Европске уније. На другој страни, све активније билатерално трговинско ангажовање Уније поставља питање његове комплементарности са мултилатерализмом као, бар формално, кључним принципом спољнотрговинског деловања Европске уније.

Поред тога, усвајање Лисабонског уговора је имало значајне последице и на процес одлучивања о питањима која су део ове секторске политике. Овим документом је успостављена искључива надлежност Европске уније у области трговине услугама, трговинских аспеката права интелектуалне својине и страних директних инвестиција. Битно је ојачана улога Европског парламента (ЕП) у креирању Заједничке трговинске политике кроз увођење редовне законодавне процедуре за усвајање мера у овој области (чиме је, уз Савет министара, Европски парламент постао главни законодавац). Један од циљева ових промена је остваривање одређене врсте координације спољних политика Европске уније (Заједничке трговинске политике и Заједничке спољне и безбедносне политике). Ширење надлежности Европског парламента у области спољнотрговинске политике је довело до снажнијег утицаја интересних група на процес одлучивања у овој области и до повећања сложености саме политике. С друге стране, раст комплексности је праћен све присутнијим тензијама међу институцијама задуженим за формулисање и спровођење Заједничке трговинске политике, што у крајњем случају, отежава мултилатерално ангажовање Европске уније.

Из свих наведених разлога, преференцијални трговински споразуми, а поготово споразуми о слободној трговини (који чине више од 90% свих билатералних трговинских споразума) постају важан инструмент спровођења спољнотрговинског деловања Европске уније. Промена трговинске стратегије кроз увођење формално допунске оријентације ка склапању преференцијалних трговинских споразума и реформа институционалног

механизма за одлучивање о спољнотрговинској политици су одлучујуће утицале на одустајање Европске уније од мултилатералног приступа у регулисању међународне трговине, иако су мултилатерализам и преговори у оквиру Доха рунде формално проглашавани највишим приоритетима у трговинским стратегијама ЕУ. Од тада Европска унија у средиште свог спољнотрговинског ангажовања поставља билатерално преговарање засновано превасходно на економским интересима. Аутор, у докторској дисертацији, значајан разлог за промену трговинске оријентације види и у повећаној улози интересних група у процесима преговора о закључивању споразума о слободној трговини између ЕУ и њених потенцијалних партнера.

Пошто је Европска унија један од најзначајнијих актера у међународној трговини, њено спољнотрговинско деловање може производити озбиљне последице по међународне трговинске односе и функционисање глобалног трговинског система у целини. Једна од њих је и смањење релевантности Светске трговинске организације због пролиферације преференцијалних трговинских споразума, а посебно актуелних преговора о закључивању тзв. мега-регионалних трговинских и инвестиционих споразума, као што су Споразум о транспацифичком партнерству или Трансатлантско трговинско и инвестиционо партнерство. Стога истраживање спољнотрговинског модела ЕУ кроз анализу креирања и функционисања Заједничке трговинске политике, једне од њених најважнијих секторских политика, представља значајан допринос разумевању спољног деловања највећег трговинског блока на свету.

Имајући у виду позицију Европске уније у међународној трговини и значај њене спољнотрговинске политике, први **научни циљ** овог истраживања је дескрипција постојећих научних сазнања о правном и институционалном устројству Заједничке трговинске политике Европске уније и њеној међународној улози. Посебна пажња је посвећена опису последица које су усвајање и примена Лисабонског уговора имали на процес одлучивања у оквиру Заједничке трговинске политике ЕУ. Докторска дисертација садржи и опис деловања и приказ еволуције преговарачких позиција Уније у текућој (Доха) рунди мултилатералних трговинских преговора под окриљем Светске трговинске организације. Други научни циљ докторске дисертације је научно објашњење разлога за промену метода деловања у спољнотрговинском ангажману ЕУ, тј. за приклањање стратегији компетитивног либерализма (коју су у претходном периоду активно



примењивале Сједињене Америчке Државе) и закључивању билатералних споразума о слободној трговини као најефикаснијем начину за остваривање прокламованих економских циљева либерализације трговине и економског раста. Поред овог, истраживање обухвата и приказ стратешких трговинских концепата ЕУ после 2006. године, која се може сматрати почетном годином примене измењеног концепта њене спољнотрговинског деловања. Трећи научни циљ истраживања је покушај научног предвиђања (економских и политичких последица) које би поменута трансформација спољнотрговинског деловања ЕУ требало да има на трговинске односе на глобалном нивоу, а посебно на могуће нарушавање улоге Светске трговинске организације у измењеном међународном окружењу.

**Друштвени циљ** овог истраживања је пружање јасније слике о улози Европске уније у систему глобалне трговине али и значају међународне трговине на свакодневни живот становништва. Трговинска политика, међутим, поред економских ефеката који се односе на доступност и цене роба и услуга на домаћем тржишту, утиче и на регулаторну улогу државе кроз обликовање ширег друштвеног амбијента и третирање питања јавног здравља, заштите животне средине, права радника, итд, па веће разумевање економских, политичких и других последица значајно доприноси унапређењу концепта добре владавине и смањењу друштвених тензија. Поред овог, проширивање знања о спољнотрговинским односима ЕУ је битно и због разумевања трговинских односа са садашњим и будућим трговинским партнерима, посебно имајући на уму став Републике Србије о потреби учлањења у Европску унију. У оквиру процеса преговора о чланству Србије у Европској унији, поглавље 30 је посвећено мултилатералним и билатералним економским односима ЕУ, што повећава важност познавања права и обавеза држава чланица у формулисању трговинске политике према трећим земљама али и разумевања економских ефеката ових споразума.

Посебан значај овој докторској дисертацији даје чињеница да постоји врло мали број домаћих радова који се баве истраживањем спољнотрговинске политике Европске уније, а да не постоје домаћи теоријски радови који се баве променом њене трговинске оријентације и, са тим повезаном, улогом интересних група.

### 3. Основне хипотезе од којих се пошло у истраживању

*Основна хипотеза* овог рада је да су промене у спољнотрговинском моделу (укидање мораторијума на преговарање и склапање нових преференцијалних трговинских споразума доношењем нове трговинске стратегије 2006. године и измене институционалног оквира за одлучивање о Заједничкој трговинској политици ЕУ усвајањем Лисабонског уговора 2009. године) довеле до суштинског одустајања Европске уније од мултилатералног начина регулисања међународних трговинских односа и опредељења за остваривање сопствених економских и политичких интереса кроз закључивање споразума о слободној трговини (у билатералном и регионалном виду), без обзира на формално истицање мултилатералне оријентације у свим стратешким трговинским документима Уније. Усмереност ка билатералном преговарању кроз склапање преференцијалних трговинских споразума/споразума о слободној трговини погодује остваривању циљева протекционистички оријентисаних интересних група у Европској унији.

Усвајање трговинске стратегије „Глобална Европа“ 2006. године је представљало резултат евалуације претходног трговинског приступа који је био искључиво оријентисан ка мултилатералном регулисању трговинских односа и обухватао је мораторијум на преговоре о закључивању нових билатералних трговинских споразума. Докторанд је у докторској дисертацији показао да је Европска унија, суочена са немогућношћу да продобије савезнике за укључивање у дневни ред Доха рунде мултилатералних преговора тема за које је била непосредно заинтересована, одабрала билатерализам као допунски приступ за регулисање својих трговинских односа. Додатни фактор који је утицао на промену ранијег мултилатералног опредељења је билатерално ангажовање Сједињених Држава у оквиру трговинске стратегије компетитивне либерализације која је, уз трговински мултилатерализам, садржала и снажну билатералну оријентацију. Примењујући ову стратегију, САД су промовисале једну врсту конкуренције међу трговинским партнерима за приступ великом домаћем тржишту кроз билатералне и регионалне преговоре о закључивању споразума о слободној трговини. На тај начин су обезбеђивале приступ тржиштима нових партнера под изузетно повољним условима, чинећи производе компанија из других земаља (а посебно Европске уније) мање конкурентним. Докторанд је, по мишљењу Комисије, с правом закључио да је

незадовољство проузроковано овим развојем догађаја битно утицало на промену трговинске стратегије Европске уније. У докторској дисертацији, аутор је анализирао и правне и институционалне промене Заједничке трговинске политике до којих је довело усвајање Уговора из Лисабона али и конкретне споразуме о слободној трговини који су закључени после усвајања стратегије Глобална Европа 2006. године, потврђујући хипотезу о суштинском одустајању ЕУ од мултилатералног регулисања трговинских односа. Комисија сматра да је докторанд аналитички аргументовано потврдио основну хипотезу у својој докторској дисертацији.

*Прва посебна хипотеза* овог рада претпоставља да опредељење Европске уније као значајног глобалног трговинског актера за билатерални приступ онемогућава мултилатерални начин регулисања трговинских токова и на дужи рок слаби релевантност Светске трговинске организације.

Имајући у виду водећу позицију Европске уније у међународној трговини и њено мултилатерално ангажовање у периоду после успешног завршетка Уругвајске рунде мултилатералних трговинских преговора, промена њене трговинске стратегије има значајне последице на функционисање глобалног трговинског система и Светске трговинске организације као њеног стожерног актера. У својој анализи, докторанд је закључио да убрзано растући број споразума о слободној трговини који, поред граничних, обухватају и прекогранична питања заштите конкуренције, јавних набавки и страних директних инвестиција, могу имати дискриминаторни ефекат за треће државе, због постојања ефекта скретања трговине. Такође, постигнути успех билатералних преговора смањује ентузијазам држава за мултилатерално преговорање, о чему сведочи и дугогодишњи преговарачки застој у Доха рунди мултилатералних трговинских преговора.

*Друга посебна хипотеза* овог рада претпоставља да је Лисабонским уговором проширена надлежност Европског парламента и предвиђена редовна законодавна процедура у процесу одлучивања о питањима из области Заједничке трговинске политике Европске уније. Увећање броја доносилаца одлука (у контексту Заједничке трговинске политике ЕУ – проширивање надлежности Европског парламента) омогућава смањење трошкова лобирања јер се интересне групе међусобно надмећу око утицаја на релевантне одлучиоце, тј. на актере који су подложни деловању интересних група, а укључени су у процес креирања ЗТП. Увећани нето биланс лобирања (разлика између утицаја

протекционистички усмерених и интересних група које заговарају већи степен либерализације трговине) доводи до јачања протекционистичких интереса чији би циљеви били лакше остваривани због промена у спољнотрговинском моделу ЕУ после 2006. године.

У докторској дисертацији, докторанд је анализирао и промене у правном и институционалном оквиру Заједничке трговинске политике Европске уније до којих је довело усвајање Уговора из Лисабона. Најзначајнија од њих је увођење редовне законодавне процедуре за одлучивање о питањима које припадају овој секторској политици, а у оквиру тога посебно је наглашено проширивање надлежности Европског парламента. У доказивању ове хипотезе, докторанд је користио и теорију приступних тачака која повећање броја приступних тачака, тј. креатора политика код којих се може лобирати везује са смањењем трошкова лобирања, у складу са законом понуде и тражње. Нижи трошкови лобирања омогућавају једноставнији приступ доносиоцима одлука, при чему то поготово важи за добро организоване интересне групе, док конкретна политика постаје сложенија, што је током анализе спољнотрговинске политике Европске уније и показано.

*Трећа посебна хипотеза* претпоставља да су недостатак напретка у Развојној (Доха) рунди мултилатералних трговинских преговора и немогућност Европске уније да на њену агенду стави питања за које је непосредно заинтересована (теме из тзв. дубоке трговинске агенде – питање јавних набавки, заштите конкуренције, односа трговине и инвестиција и олакшавања трговине) допринели избору билатералних трговинских споразума као кључног инструмента за остваривање сопствених економских циљева.

Ову хипотезу докторанд је доказао анализом преговарачких позиција Европске уније о различитим питањима у току Доха рунде мултилатералних трговинских преговора. Прекогранична питања која обухватају политику заштите конкуренције, јавне набавке, стране директне инвестиције и олакшавања трговине (тзв. сингапурска питања) су била у фокусу интересовања ЕУ, која није успела да добије подршку земаља у развоју за њихово укључивање у преговарачку агенду, док су САД на ове предлоге реаговале крајње уздржано. Суочена са неуспехом, ЕУ настоји да оствари прокламоване економске циљеве кроз закључивање нове генерације споразума о трговини и инвестицијама, чији битан део

чине и сингапурска питања. Најважније њихове карактеристике је докторанд приказао у својој анализи споразума о слободној трговини нове генерације (тзв. СТО+ споразума).

У четвртој посебној хипотези, докторанд наводи да постоји трејд-оф између прокламоване намере да економски критеријуми (тржишни потенцијал и ниво заштите усмерен ка производима насталим у Европској унији) имају одлучујућу улогу у избору потенцијалних трговинских партнера и спољнополитичких циљева Европске уније.

Докторска дисертација, у делу у коме докторанд наводи могуће последице промена у области спољнотрговинске политике до којих је довело усвајање Лисабонског уговора, садржи и истраживање односа између Заједничке трговинске политике и, шире посматраног, спољног деловања Европске уније. Ову хипотезу докторанд доказује анализом основних циљева заједничког деловања Европске уније у међународним односима и истраживањем њиховог првенства, предвиђајући могуће избијање напетости између Високог представника за спољну и безбедносну политику који је задужен за координацију спољног деловања Уније и постојећег спољнотрговинског апарата који је непосредно заинтересован за остваривање економских приоритета Уније.

Пета посебна хипотеза претпоставља да је економска криза из 2008. године довела до раста утицаја протекционистички оријентисаних интересних група у Европској унији и до повећања броја протекционистичких трговинских мера усмерених ка производима из трећих земаља.

Ову хипотезу докторанд доказује анализом утицаја интересних група у времену пре кризе али и у посткризном периоду у формирању преговарачких позиција Европске уније током Доха рунде мултилатералних трговинских преговора али и у билатералним преговорима, при чему поред извозно оријентисаних и увозно конкурентних интересних група, разматра и деловање представника увозно зависног сектора који су имали значајну улогу у закључивању неких од споразума о слободној трговини (са Јужном Корејом, на пример).

#### **4. Кратак опис садржаја дисертације**

Структура докторске дисертације докторанда Александра Милошевића је прилагођена предмету, циљевима истраживања и постављеним хипотезама. Докторска дисертација се

састоји од седам делова, тј. осим уводних, закључних разматрања и списка коришћене литературе, ова дисертација је систематизована у четири поглавља.

У *првом поглављу* дисертације формулисан је предмет истраживања, методологија и основни научни и друштвени циљеви истраживања, уведена је основна веза са постојећом научно-истраживачком литературом и исказан је претпостављени одговор на истраживачко питање. Очекивани резултати истраживања, такође, чине део овог поглавља.

У *другом поглављу* дисертације, под називом *Мултилатерално регулисање међународне трговине vs преференцијални трговински споразуми: теоријски оквир* су размотрени теоријски концепти мултилатерализма и тзв. новог регионализма, уз посебан нагласак на односу између мултилатерализма као начина регулисања међународних трговинских токова и преференцијалних трговинских споразума (од којих, према референтној литератури, око 90% чине споразуми о слободној трговини). У овом делу су изложене најзначајније поставке теоријског приступа који преференцијалне трговинске споразуме сматра претњом мултилатералном процесу преговарања путем трговинских рунди, а приказани су и недостаци тзв. свеобухватног, јединственог принципа преговарања који не познаје могућност постизања парцијалних договора. Докторанд је размотрио и алтернативни приступ који преференцијалне трговинске споразуме (а посебно споразуме о слободној трговини) сматра „градивним блоковима“ у формирању одрживог мултилатералног трговинског система.

У овом поглављу докторске дисертације, посебна пажња је посвећена полит-економским теоријским схватањима преференцијалних трговинских споразума, тј. разлозима за њихово формирање, врстама, економским и политичким ефектима економских интеграција овог типа, при чему је нагласак стављен на анализу улоге интересних група и њиховог утицаја на процес трговинског преговарања. У овом контексту је размотрена и теорија приступних тачака која наводи да повећање броја приступних тачака (креатора политике код којих се може лобирати) повећава могућност значајнијег утицаја различитих интересних група, смањује трошкове лобирања (услед повећања понуде) и јача конкуренцију међу доносиоцима одлука за остваривање користи од сарадње са представницима заинтересованих интереса.

У трећем делу рада, под називом *Спољнотрговински модел Европске уније* је детаљно приказан спољнотрговински модел Европске уније. Први одељак овог дела садржи приказ различитих теоријских приступа који настоје да објасне функционисање спољнотрговинске политике Европске уније, полазећи из различитих, често конфликтних позиција. У том контексту су укратко приказане реалистичка, либерална, функционалистичка, социјално-конструктивистичка и критичка теоријска парадигма уз докторандов закључак о потреби за успостављањем одређене синтетичке парадигме која би садржала њихове појединачне елементе.

У другом одељку овог дела је изложен правни и институционални оквир у коме функционише Заједничка трговинска политика ЕУ али је указано и на сложене међуинституционалне односе и напетости до којих долази током процеса њеног креирања и примене. Један одељак дисертације је посвећен аутономним трговинским мерама које Унија предузима (антидампинг мере, антисубвенционе мере, заштитне мере, итд). Посебно су приказане промене које је у ово поље увео Лисабонски уговор кроз проширење надлежности Европског парламента и обавезност редовне законодавне процедуре за питања из ове области, што је праћено и променама у имплементацији аката из ове области. Укратко су наведене и врсте преференцијалних трговинских споразума чији је ЕУ потписник.

*Четврти део* рада, под називом *Доха рунда мултилатералних трговинских преговора: Мултилатерално ангажовање Европске уније* се бави променом стратешког трговинског концепта Европске уније. У првом одељку су изложене основне карактеристике Доха рунде мултилатералних трговинских преговора, циљеви и кључне преговарачке позиције ЕУ током ових преговора. Затим су критички размотрени улога ЕУ у процесу преговарања и разлози за (досадашњи) њихов неуспех. Пошто се од почетка трајања Доха рунде трговинских преговора па све до 2006. године, ЕУ држала самопрокламованог мораторијума на преговарање нових билатералних/регионалних споразума, утицај унутрашњих и спољних чинилаца на промену овог става је посебно размотрен у овом делу рада. Посебан део докторске дисертације се бави улогом интересних група у формирању преговарачких позиција Европске уније током Доха рунде мултилатералних трговинских преговора.

*Пети део* рада, под називом *Билатерални приступ: споразуми о слободној трговини Европске уније од 2006. године* садржи компаративну анализу стратешких трговинских концепата ЕУ, почев од стратегије управљане глобализације, затим и стратешког документа „Global Europe: Competing in the World“ из 2006. године, који је означио почетак суштинских промена у спољнотрговинском моделу ЕУ због увођења билатералног/регионалног приступа као допуне постојећем мултилатералном начину регулисања сопствених трговинских односа. Последњи анализирани комуникациони стратешки документ у овом делу докторске дисертације је стратегија „Trade for All“ из 2015. године којом ЕУ настоји да оснажи свој укупни потенцијал, кроз остваривање већих економских користи од трговине и инвестиција. И у овом документу је, између осталог, билатерални начин приказан као комплементаран ангажовању ЕУ у мултилатералним преговорима под окриљем Светске трговинске организације. Насупрот овој позицији, докторанд је настојао да покаже доминантност билатералног приступа којим се постиже базично задовољавање интереса група које најчешће остварују приступ доносиоцима одлука, што смањује заинтересованост ЕУ за ангажовање на мултилатералном нивоу. У овом контексту су анализирани и споразуми о слободној трговини (тзв. споразуми нове генерације) које је ЕУ закључила после 2006. године (споразуми са Републиком Корејом, Перуом и Колумбијом, Канадом, Сингапуром) али и тзв. мега-регионални трговински и инвестициони споразуми (са Јапаном и САД) чије је преговарање у току.

У следећем одељку овог дела рада су анализирани последице промена у спољнотрговинском моделу ЕУ. У првом делу је анализиран утицај преференцијалних трговинских споразума ЕУ на мултилатерални трговински систем и Светску трговинску организацију. Статус СТО је ослабљен због успостављања конкурентних правила и процедура које урушавају постојећи међународни трговински систем, а чланице се теже одлучују за ангажовање у мултилатералним преговорима јер постоји једноставнији начин (билатералним путем) да задовоље своје специфичне интересе. Посебна пажња је посвећена последицама које је промена спољнотрговинског модела имала на Заједничку трговинску политику Европске уније.

*Шести део* докторске дисертације, *Закључак*, садржи кратак преглед еволуције Заједничке трговинске политике Европске уније у посматраном периоду и наводе о могућим изазовима који се налазе пред Европском унијом у креирању и спровођењу



Заједничке трговинске политике у наредном периоду ког карактеришу узбуркане унутрашње и спољне околности.

*Седми део рада, Списак коришћене литературе,* садржи списак литературе која је употребљена при изради ове докторске дисертације. Библиографија коришћених радова (укупно 301 библиографска јединица) је подељена у четири дела и обухвата књиге и монографије, чланке у часописима и зборницима радова, документе и трговинске стратегије Европске уније.

Докторска дисертација садржи и прилог који обухвата табеларни приказ најважнијих карактеристика спољне трговине Европске уније, почевши од њеног удела у глобалној трговини робама и услугама, најзначајнијих увозних и извозних трговинских партнера, прегледа њеног платног биланса, максималних и примењених царинских стопа и робне трговине ЕУ-28 и партнера са којима су закључени (или су најављени) споразуми о слободној трговини.

## **5. Остварени резултати и научни допринос дисертације**

У докторској дисертацији Александар Милошевић пружио је научно објашњење основних области истраживања спољнотрговинске политике Европске уније, различитих теоријских парадигми које се односе на њено функционисање, процеса доношења одлука, правног и институционалног оквира деловања ове политике, ангажовања Европске уније у Доха рунди мултилатералних трговинских преговора и њеног каснијег билатералног трговинског деловања. Ово истраживање је, такође, дало научно објашњење разлога за промену трговинске оријентације до које је дошло усвајањем нове трговинске стратегије 2006. године. Анализа улоге интересних група у овој стратешкој трансформацији представља посебно значајан део овог рада.

Научни допринос докторске дисертације је заснован на мултидисциплинарном приступу анализи односа споразума о слободној трговини, чији је потписник Европска унија, са процесом мултилатералне либерализације међународне трговине. Посебан научни допринос представља истраживање улоге интересних група у процесу формулисања и примене различитих елемената Заједничке трговинске политике Европске уније, почевши од усвајања преговарачких позиција Уније до имплементације аутономних

мера њене трговинске политике. Додатни научни допринос докторске дисертације се састоји у примени теорије приступних тачака у истраживању процеса доношења одлука у области спољнотрговинске политике ЕУ али и анализи савременог функционисања Заједничке трговинске политике ЕУ у постојећем глобалном систему међународне трговине. Закључци докторске дисертације представљају допуну постојеће емпиријске базе ове теорије и могу да делују охрабрујуће по њену примену и у другим областима одлучивања у којима је присутно деловање (демократских) политичких институција и надметање интересних група за преовлађујући утицај на доносиоце политичких и економских одлука.

Комисија сматра да је докторанд потврдио основне хипотезе истраживања. При томе, важно је истаћи да су хипотезе од којих се пошло у овој докторској дисертацији постављене тако да су омогућиле непристрасну анализу функционисања спољнотрговинске политике Европске уније и доношење ваљаних научних закључака. Унутрашњи и спољни разлози за промену њене спољнотрговинске оријентације оријентације су третирани неутрално, а однос између споразума о слободној трговини и мултилатералног регулисања међународне трговине је истражен на објективан начин, што је за последицу имало формулисање уравнотежених закључака. На бази такве анализе, изведени су ставови о ефектима промене трговинске стратегије Европске уније на улогу Светске трговинске организације и глобални трговински систем, с једне стране и на будућност Заједничке трговинске политике ЕУ, с друге стране. Тиме је докторанд успео да пружи елементе научног предвиђања, што представља посебан квалитет његове дисертације.

Потврда постављених хипотеза истраживања остварена је применом одговарајућих методолошких поступака. Докторанд је показао да је одобрена методологија истраживања адекватна комплексном предмету докторске дисертације. При изради рада је коришћена и обимна теоријска литература која се бави политичком економијом преференцијалних трговинских споразума (а специфично споразумима о слободној трговини), што је допринело да се логичко-епистемолошким путем анализе различитих теоријских парадигми покаже суштинска дугорочна инкомпатибилност постојећег мултилатералног система међународне трговине са билатералним аранжманима чији је учесник Европска унија као један од најзначајнијих глобалних трговинских актера. Докторанд је користио

хипотетично-дедуктивну методу и методе структуралне и функционалне анализе при истраживању праксе формирања преговарачке позиције Европске уније, тока преговора и ратификације испреговараних споразума у постојећем сложенем институционалном оквиру али и улоге интересних група у креирању полазних ставова ЕУ, уз посебну анализу нето биланса лобирања везаних за појединачне споразуме. Уз поменуте, докторанд је током израде дисертације користио и компаративну методу, упоређујући стратешке трговинске концепте ЕУ од 2006. до 2015. године (укупно 4 стратегије), да би идентификовао заједничке елементи и евентуалне разлике међу њима, с намером да истражи могућу комплементарност мултилатералног и билатералног приступа регулисању међународне трговине. У квантитативној анализи, докторанд је податке добијене анализом садржаја докумената (текстова испреговараних и/или ратификованих споразума о слободној трговини, ex-ante i ex-post процена о њиховим економским ефектима, статистичких база података и обимне секундарне литературе) приказао кроз одговарајуће табеларне приказе.

Напослетку, издељеност постојеће литературе о спољнотрговинској политици Европске уније, утицају интересних група и политичкој економији споразума о слободној трговини, у сваком случају, пружа снажан подстицај за примену метода синтезе и покушај целовитог објашњења процеса доношења одлука и исхода имплементације мера спољнотрговинске политике Европске уније али и њеног значаја за нормално функционисање међународном трговинског система у целини. Поред тога, анализа савременог функционисања Заједничке трговинске политике Европске уније као специфичног поља одлучивања у коме постоје сталне тензије између економских и спољнополитичких циљева, укључујући и политику условљавања, чини мултидисциплинарни приступ неопходним за стицање релевантних научних сазнања о овако одређеном предмету истраживања. Из тог разлога, резултати докторске дисертације могу представљати вредан допринос научним областима политичке економије, међународних и европских студија.

## 6. Закључак

Имајући у виду комплексност предмета истраживања, аналитичке резултате којима су потврђене полазне хипотезе, оригиналност ставова докторанда, као и научне и друштвене импликације истраживања у докторској дисертацији, Комисија констатује да се ради о значајној и квалитетној докторској дисертацији.

Усвајајући овакву оцену, Комисија је имала у виду значај одабране теме, њену теоријску и практичну валидност, као и ширину аналитички обухваћене материје у истраживању докторанда. Он је сврсисходно користио обимну и референтну литературу, која се састоји како од теоријских и операционалних радова, тако и извесног броја трговинских споразума које је Европска унија закључила или у преговорима о чијем закључивању је учествовала. Из те обимне грађе, докторанд је успео да издвоји битне чињенице, које су презентоване на јасан и разумљив начин у доказивању постављених хипотеза, не штетећи научној валидности остварених резултата.

Докторанд је показао самосталност у раду, на основу сопствених истраживања, с обзиром на чињеницу да у домаћој научној и стручној литератури не постоје радови који би се бавили истраживањем функционисања Заједничке трговинске политике Европске уније и улогом интересних група у процесу доношења одлука у овој области и њиховој каснијој примени. Резултати провере у софтверу Ефорус показали су да је докторска дисертација оригиналан рад докторанда.

На основу изнетог, Комисија констатује да је докторска дисертација докторанда Александра Милошевића, под насловом: *„Заједничка трговинска политика Европске уније: од формалног мултилатерализма до споразума о слободној трговини“*. самостално и оригинално научно дело и да је урађена у складу са пријавом коју је одобрило Наставно – научно веће Факултета политичких наука, а потврдило Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду.

Комисија сматра да су се стекли услови за јавну одбрану докторске дисертације и предлаже Већу да је одобри.

Београд, 23. мај 2018. године

---

Проф. др Слободан Самарцић, редовни професор, Универзитет у Београду –  
Факултет политичких наука

---

Проф. др Иван Вујачић, редовни професор, Универзитет у Београду – Економски факултет

---

Проф. др Бранко Васиљевић, редовни професор, Универзитет у Београду –  
Факултет политичких наука, ментор